

DOI 10.31558/2519-2949.2022.2.8

УДК 327.88(477:470)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0683-2855>

Тишкун Ю. Я., Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3777-0362>

Троцько Д. А., Національний університет «Львівська політехніка»

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА В ПРИЗМІ СУЧАСНИХ КРИТИЧНИХ ТЕОРІЙ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Розглянуто сучасну російсько-українську війну з т. з. постулатів різновидів сучасної (критичної, некласичної) теорії міжнародних відносин: конструктивізму, фемінізму, постколоніалізму, неограміанства. Підкреслюється, що зазначений конфлікт розглядають представники всіх згаданих концепцій міжнародних відносин. Серед них найуспішніше і найширше розглядають цей конфлікт саме представники конструктивізму, тоді як представники інших напрямів критичної теорії розглядають зазначену війну менш активно, зокрема, порівняно з його аналізом представниками класичних концепцій міжнародних відносин. При цьому старше покоління науковців-конструктивістів переважно розглядає цей конфлікт як проксі війну Росії і Заходу. Натомість цей конфлікт саме як російсько-українську війну розглядає наймолодше покоління конструктивістів, які лише входять в науку (Д. Есмаї, М. Россі). Неомарксизм, зокрема, неограміанство, фемінізм і постколоніалізм в цих умовах виконують виключно допоміжну роль при аналізі зазначеного конфлікту, інтерпретуючи окремі його аспекти. Зокрема, фемінізм звертає увагу на головних жертв цієї війни (жінок і переміщених осіб). Неомарксизм розглядає значення цього конфлікту для стосунків Росії, як напівпериферійної держави і держав Заходу, як колективного глобального гегемона. Своєю чергою, постколоніалізм підкреслює, що передісторія і сучасний контекст російсько-української війни, в значній мірі, зумовлені ігнорованим на Заході постімперським характером стосунків Росії та України і відповідним світовідчуттям її еліти щодо України і українців. Втім, не можна виключати імовірності того, що оновлення описового і пояснювального інструментарію зазначених трьох некласичних наукових концепцій дозволить їм більш плідно аналізувати сучасний російсько-український конфлікт, його передумови і причини і, за рахунок цього краще прогнозувати його динаміку і наслідки.

Ключові слова: критичні теорії, конструктивізм, фемінізм, постколоніальні студії, російсько-український конфлікт.

Актуальність дослідження проблеми. Загальноприйнято, що виживання сучасної української держави залежить від розвитку і завершення російсько-українського конфлікту, який триває з 2014 р. Однак, враховуючи значний диспаритет в показниках жорсткої сили (могутності) між Росією і Україною на користь першої, однозначно прогнозувати позитивний результат цього конфлікту на користь останньої складно. В цих умовах велику роль для забезпечення перемоги офіційного Києва в цій донедавна некласичній («гібридній», «проксі»), а з 24 лютого 2022 р. – повномасштабній війні грає правильна оцінка причин і контексту її виникнення, учасників та способів завершення.

Саме такий аналіз двостороннього конфлікту можна зробити використовуючи напрацювання теорії міжнародних відносин, як класичної, так і сучасної. При цьому доробок (нео)реалістичної [12, рр. 8-9] та (нео)ліберальної [15, р. 2] теорій міжнародних відносин при описі і поясненні цієї війни затребуваний як експліцитно, так і імпліцитно. Натомість, концептуальний доробок сучасних, зокрема критичних, теорій міжнародних відносин при поясненні цього конфлікту Москви і Києва досі недостатньо затребуваний. Це зумовлює необхідність використання згаданих вище концепцій для покращення опису і аналізу цієї війни, що матиме наступні результати. По-перше, це сприятиме точнішому аналізу російсько-українського конфлікту, і отже, кращому прогнозу його наслідків, що має прикладне значення для сучасної України. По-друге, це розвиватиме теорію міжнародних відносин загалом, оскільки класичні її концепції самостійно нездатні вичерпно пояснити окремі явища і процеси в постбіполярній міжнародній системі. Натомість, аналіз сучасної російсько-

української війни як окремого випадку конфлікту у сучасній системі держав, має певне теоретичне значення, оскільки сприятиме верифікації гносеологічного і епістеміологічного потенціалу неklasичних концепцій міжнародних відносин.

Також актуальності подібному аналізу надає як відсутність значного академічного (теоретичного) інтересу до цих сучасних міжнародних концепцій серед вітчизняних науковців, так і малопоширеність досліджень, пов'язаних з Україною міжнародних феноменів, зокрема російсько-української війни, крізь призму згаданих теорій, що, своєю чергою, не дозволяє визначити міри епістеміологічної, гносеологічної і прогностичної ефективності цих концепцій при описі, аналізі та прогнозі важливих для України подій.

Метою роботи є дослідження сучасної російсько-української війни крізь призму критичних теорій міжнародних відносин.

Огляд літератури. Слід враховувати те, що сучасні критичні теорії (конструктивізм, фемінізм, постколоніалізм та неомарксизм) широко представлені у філософії та різних соціогуманітарних науках, зокрема історії, політології, психології, праві, антропології тощо. Зокрема, в Україні науковці досліджують концепції конструктивізму, фемінізму, постколоніалізму та неомарксизму (у широкому їх розумінні). Однак, слід підкреслити те, що ці концепції у вузькому розумінні, саме як сучасні, неklasичні теорії міжнародних відносин порівняно мало представлені в українській школі міжнародних відносин. Так, серед українських науковців дослідників конструктивізму варто відзначити праці П. Кузика [4], К. Шинкарука [8]. Ці вітчизняні науковці у своїх працях зосередились на пошуку відповідей на питання виникнення та сутності конструктивістської теорії.

Концепція неограмшанства в українській академічній думці представлена лише в роботах О. Кукарцева [5], О. Копилова [3] та частково Н. Романюк та М. Пурій [7]. Аналогічно, українською академічною спільнотою фемінізм в теорії міжнародних відносин досліджений гірше, ніж неограмшанство. Так, І. Климчук [1, 2] є одною з небагатьох вітчизняних дослідниць фемінізму як складової теоретизації глобальної політики.

Загалом, можна припустити, що праці вітчизняних дослідників сучасних теорій міжнародних відносин мають дещо констатуючий характер, більше концентруються на висвітленні відповідних ідей зарубіжних колег, аніж на розробці власних концепцій. Відтак, через це зарубіжні, особливо, західні дослідники міжнародних відносин перебувають на крок попереду вітчизняних авторів цієї тематики, особливо, коли йдеться про розвиток та доопрацювання ідей конструктивістської концепції – провідної серед сучасних неklasичних теорій міжнародних відносин.

Відтак, можемо констатувати, що через переважно узагальнюючий характер праць вітчизняних дослідників сучасних теорій міжнародних відносин їх адаптація до умов пострадянського простору для аналізу міждержавних і транснаціональних взаємодій на цьому просторі, починаючи з 1991 р. обмежена. Як наслідок, пояснення війни Росії з Україною, вітчизняними дослідниками на основі ідей і методології конструктивізму, неограмшанства, постколоніалізму та фемінізму залишається перспективним завданням. В цих умовах аналіз витоків, етапів розвитку і перспектив згаданого міждержавного конфлікту краще робити на основі аналізу праць зарубіжних, переважно західних, представників сучасного, неklasичного напрямку міжнародних відносин.

Також, в академічній літературі можна знайти інтерпретації цих подій з т. з. всіх зазначених вище критичних концепцій. Так, у конструктивістському ключі російсько-український конфлікт трактують А. Сігурдсон [16], Д. Есматі [10], І. Онаті [13], М. Россі [15], Ю. Опока [14], у постколоніальному – Б. Данен [9], М. Меєрчук та О. Плахотнік [11], у феміністичному – М. Меєрчук та О. Плахотнік [11], у неограмшанському – М. Мерлінген [12].

При цьому з т. з. конструктивізму російсько-українську війну проаналізовано на кількох рівнях: відмінності між реалізмом та конструктивізмом в баченні мотиву Росії почати цю війну – максимізації вигод від територіальних здобутків в Україні (перший) чи мінімізації втрат від зміни проросійської еліти на прозахідну в Києві (другий) [9]; відмінності між війнами Росії з Грузією у 2008 р. і з Україною з 2014 р. за їх значущістю для Росії і Заходу (меншої у випадку першої війни, і більшої – в другій) [9, р. 10-12; 15, р. 4]; статусу учасників конфлікту – України, Росії та держав Заходу, як міжнародних суб'єктів з т. з. конструктивістського поняття «інтерсуб'єктивності»; мотивації почати конфлікт з боку російської еліти загалом і конкретно В. Путіна, як особи, котра приймає найважливіші зовнішньополітичні рішення в Росії [16, р. 127; 13, р. 50-51]. Подібно, на кількох рівнях аналізує російсько-українську війну постколоніалізм. По-перше він підтверджує, що постколоніальну матрицю, розроблену для аналізу стосунків Заходу і Незаходу, можна застосувати до відносин Росії та України, і ширше – пострадянських країн. На основі чого російську

агресію щодо України можна трактувати як форму колоніальної війни першої щодо другої, зрештою, як і інші пострадянські конфлікти, до яких залучена Росія з 1991 р. По-друге, він (постколоніалізм) висвітлює мотиви, які піштовхнули Москву до агресії проти Києва і які, водночас, вона декларує як обґрунтування цієї (нео)колоніальної війни (русифікація, «цивілізація», «демократизація», «лібералізація», «стабілізація» України і інших республік колишнього СРСР) [9, р. 4, 6-7, 9-10, 12, 21]. Натомість претензії неограмшанства на багатовимірну і багатоаспектну інтерпретацію російсько-українського конфлікту неуспішна, порівняно із конструктивістським його тлумаченням. Оскільки неограмшанці у намаганні теоретично і практично проаналізувати російсько-українську війну звертаються саме до (нео)реалістичних і геополітичних, а не марксистських, описів і пояснень цього конфлікту [Див., напр.: 12, рр. 8-9]. Що, зокрема, можна пояснити тим, що міждержавні конфлікти, які не є похідною класової ворожнечі, важко пояснити з т. з. марксистської теорії міжнародних відносин і її похідних. Щобільше, сама спроба звернення до причин сучасної російсько-української війни з (нео)марксистської, а саме неограмшанської позиції привело її прихильника до геополітичної і гео економічної оцінки обумовленості цього конфлікту виключно змаганням російського і західного імперіалізмів на території України, яка втілює імпліцитну прихильну до Росії оцінку цієї війни з огляду на антизахідний, антигегемоністський характер діяльності останньої («опір Росії» «Західній імперіалістичній системі») в глобальному масштабі. Така оцінка російсько-української війни імпліцитно колоніалістська, оскільки вона ігнорує суб'єктність України (чи в термінології автора, її «агентність»), в рамках різних форм «обмеженої» «міжімперіалістичної боротьби (конкуренції) за Україну» «сучасного [атлантичного, західного, ліберально-демократичного, «локіанського»] імперіалізму» (США і ЄС) та «старосвітського (авторитарного, гобс'янського)» (РФ), з огляду на відсутність в Україні самостійного національного буржуазного, капіталістичного проекту, творці якого в грамшанській логіці не можуть бути самостійними і повинні вибрати між своєю підлеглистю якомусь із існуючих імперських проектів [12, р. 1-2, 6-7, 9-10, 17].

Отже, огляд літератури засвідчує, що серед сучасних критичних концепцій міжнародних відносин, які застосовується при аналізі і поясненні російсько-української війни, найпопулярніший конструктивізм. Натомість, найменше для аналізу цієї війни використовувалась неограмшанство. Тоді як фемінізм та постколоніалізм з їх увагою до морально-етичної оцінки будь-яких міжнародних подій, акцентують не на самому російсько-українському конфлікті, а на аналізі становища жертв цієї війни (жінок), і, ширше, спільнот, думка яких під час конфлікту традиційно не береться до уваги як маргінальна щодо панівного мілітаристського дискурсу – соціальних груп не-репрезентованих перед національною владою і міжнародною спільнотою.

Виклад основного матеріалу. На межі 1980-1990 рр. дослідники-політологи (як теоретики, так і практики) розробили нові (постмодерні, неklasичні) концепції міжнародних відносин, серед яких виділяють: конструктивізм, постколоніалізм, фемінізм та неомарксизм (а саме – неограмшанство). Значення цих концепцій для теорії міжнародних відносин зумовлене тим, що вони збагатили існуючі інтерпретації глобальних політичних інтеракцій, розроблені в рамках «класичних» теорій міжнародних відносин, а також тим, що вони підвищили точність прогнозування міжнародних подій за рахунок їх глибшого, багатовимірного і багатоаспектного аналізу.

У рамках цих концепцій розглядаються і передумови та міжнародний контекст початку російсько-української війни, її учасники, мотивації агресора та можливі способи закінчення. Так, прихильники всіх згаданих концепцій явно чи неявно визнають, що передумовою початку війни – введення службовців російських військ і спеціальних служб в Крим і на Донбас [12, р. 3, 6, 8] став провал, за підсумками Євромайдану 2013-2014 рр. спроб контролювати офіційний Київ засобами м'якої сили, які були в розпорядженні офіційної Москви, і, відповідно, необхідність застосувати жорстку силу у спробі зберегти вплив РФ в Україні. Втім, розуміння стимулу Росії до початку війни в Україні – провалу її неокolonіальних планів, не тотожне розумінню її мотивації до здійснення самого акту агресії і контексту, в якому війна почалась (зовнішнього і внутрішнього) щодо обох країн. Так, усвідомлення втрати можливості опосередкованого контролю Росії над Україною в умовах втрати влади над країною в цілому через втрату влади проросійською владою Партії Регіонів і персонально В. Януковичем на користь «безумовно прозахідної», проєвропейської та «пронатівської» еліти штовхало офіційну Москву до вторгнення на українську територію з метою «мінімізації втрат» її впливу в нашій країні «через найдавнішу форму імперіалістичної зовнішньої політики: територіальну експансію» [12, р. 1, 3, 5, 10-11, 13-14]. – На думку Д. Есмаї для РФ було раціональним, втративши Україну цілком, «максимізувати» свій вплив над тією її частиною, яку вона

реально могла завоювати (Кримом, Севастополем, частиною Донеччини і Луганщини). Щобільше, окрім максимізації міри контролю власної держави над частиною сусідньої держави керівництво Росії розраховувало заблокувати потенційний вступ України в НАТО та ЄС в майбутньому [10], з огляду на те, що для європейських держав, які не контролюють свою територію та мають територіальні диспути із сусідами вступ до цих двох міжнародних урядових організацій істотно ускладнений.

Тоді як контекст початку російсько-української війни формувало поєднання внутрішньо-українських, внутрішньо-російських і міжнародних умов. До перших відноситься слабкість української держави і розкол її суспільства в період між закінченням Євромайдану і початком російсько-української війни весною 2014 р., відзначені М. Меєрчук [11, р. 1] та Д. Есмаї. Саме цей період політичної нестабільності в Україні на межі 2013-2014 рр., в момент зміни її правлячої еліти, став передумовою успіху першого російського вторгнення на Півдні та Сході країни [10; 13, р. 33, 51]. Внутрішньо-російський контекст підготовки агресії РФ проти України формували 1) проекція Росією на Україну і членів ЄС та НАТО власних агресивних, імперіалістських і колоніалістичних моделей поведінки на міжнародній арені (відзначеного Б. Даненом культурного неокolonіалізму та пострадянського імперіалізму [9, р. 2, 4, 9, 10-12, 12-13, 15-18, 27]), втілена в заявах РФ для власної та міжнародної медіа-аудиторії про те, що Україна хотіла б приєднатися до НАТО в рамках «атлантичного» порядку денного ЄС і НАТО», після чого РФ «ніколи не буде в безпеці» [15, р. 4-6, 9; 16, р. 125-126; 13, р. 44, 47-49, 51; 12, р. 6, 8-9]; 2) прагнення Росії продемонструвати своє право захищати на пострадянському просторі свої цивілізаційну місію і сфери впливу, «співвітчизників», їх культуру, цінності та мову [9, р. 16, 18-19, 24, 28].

Своєю чергою зовнішній (структурний) контекст підготовки російської агресії щодо України, згідно із Д. Есмаї, формувала можливість зловживання великих держав міжнародним правом взагалі і щодо менших держав зокрема, зумовлена слабкістю норм міжнародного публічного права, як і міжнародних інститутів, створених для підтримки цих норм [10; 13, р. 33, 51]. Практично ця слабкість втілювалась в тому, що вторгнення Росії в Україну засвідчили відсутність будь-яких дієвих правил та(або) норм, які б змусили першу, поводитись «звично [у морально і юридично прийнятний спосіб]» щодо менших держав, конкретно щодо другої [10; 13, р. 39, 52-53].

Тоді як вторгнення Росії в Україну в 2014 р. поставило питання про сторони, суб'єктів цього конфлікту. Хоча формальний факт вторгнення російської армії на українську територію говорить про російсько-український конфлікт, представники сучасних критичних теорій міжнародних відносин дають на це питання неоднозначні відповіді, як експліцитні, так і імпліцитні. Зокрема, неограмшіанець М. Мерлінген заперечує факт російсько-української війни, як і суб'єктності в ній України, вважаючи що на її території («війна в Україні») воюють Росія і держави Заходу («війна ... за Україну», «війна [Москви] із Заходом за те, хто стане міжнародним партнером України»), на протигагу війни «Росії... з Грузією» у 2008 р. [12, р. 10, 14]. Таке твердження впливає з того, що згаданий дослідник не визнає суб'єктності України і українців – і зовнішньої, і внутрішньої. Зовнішньої їх суб'єктності він не визнає, оскільки сам вдається до інструментарію і термінології геополітики і реалістичної теорії міжнародних відносин, які визнають статус міжнародних акторів лише за великими і супердержавами. Тоді як внутрішньополітичну суб'єктність українців він відмовляється розглядати, заявляючи, що не буде аналізувати, чи був насправді Євромайдан «народною революцією» чи «державним переворотом» [12, р. 1, 3, 5, 10-11, 13], оскільки ствердження першого зумовлює визнання суб'єктності українського народу як всередині держави, так і на міжнародній арені, отже і як учасника війни. На відміну від неомарксизму, який заперечує суб'єктність України і, через це, характер російської агресії в Україні саме як російсько-української війни, постколоніалізм відштовхується від антитези: пропагуючи образ «старшого брата» України Росія має за мету інтерналізувати образ росіян як «вищої» і українців як «нижчої» спільноти як серед українського населення, так і серед російського, таким чином легітимізуючи російське домінування не лише в Україні, але на регіональному рівні. Водночас такими культурними і дискурсивними практиками Росія намагається довести, що не веде війни з Україною і українцями, які за визначенням не можуть бути стороною цієї війни, оскільки є «нижчими» від росіян за статусом, не можуть бути рівними їм. Тоді як останні можуть мати ворогами тільки рівних собі, таких як держави Заходу. Втім, таке твердження Росії є виключно (пост)колоніальною практикою, яка приховує реальність російсько-української війни від самих росіян і решти світу, однак не міняє того факту, що це саме російсько-українська війна. – Для одної сторони – (нео)колоніальна, а для іншої – антиколоніальна. Подібно, для фемінізму питання сторін російсько-українського конфлікту не стоїть, хоча відповідь на нього дана імпліцитно. Так, М. Меєрчук зазначивши формування нових дискурсів і значень в Україні

з 2013 р., зокрема «національного фемінізму» [11, р. 3], замість панівного раніше проросійського посткомуністичного дискурсу непрямо визнала існування нового політичного суб'єкта – нації і прояву її суб'єктності – націоналізму. Тоді як конструктивізм дає неоднозначну відповідь на питання про сторони конфлікту, розв'язаного Росією в 2014 р. – Ними можуть бути як Україна і Росія, так і Захід. Адже ключовою для визначення учасників війни для конструктивістів є Україна – її ідентичність, яка з 1991 р. формується як ідентичність суверенної і незалежної держави [13, р. 33]. Отже, її зміни в ході конфлікту і її вплив на (транс)формування ідентичності Заходу і Росії водночас [15, р. 10] під впливом російсько-українського конфлікту будуть визначати, чи вважають росіяни українців стороною конфлікту як «ворога», і, водночас, чи вважає себе учасником цього конфлікту Захід загалом або окремі його держави.

Водночас, дослідники враховують той факт, що російсько-українська війна, яка розпочалась у 2014 р. не перша відкрита неоколоніальна війна Росії на пострадянському просторі. Їй передувала короткочасна російсько-грузинська війна 2008 р. Тому порівняння принаймні окремих аспектів російсько-грузинської та російсько-української воєн може дати певні дані про специфіку останньої. Так, Росія ініціювала обидві війни, щоб попередити розширення НАТО і ЄС на Схід Європи, в її сферу інтересів – на Грузію і Україну. Також, ці дві війни опосередковано дозволяли Америці і Росії ослабити одна одну. Втім, більша тривалість російсько-української війни загалом, зокрема її активної фази, порівняно із російсько-грузинською війною 2008 р., за Д. Есмаї, визначається тим, що перший конфлікт більш значущий і для Росії, і для Заходу, аніж другий, бо в ньому йдеться також про чинник, якого не було в російсько-грузинських стосунках – прагнення створити з України буферну зону між Заходом і Росією, життєво-важливу для останньої. Тому не зважаючи на істотну залежність Заходу від енергоносіїв РФ, а також наявність в країнах Заходу впливових груп інтересу, орієнтованих на співпрацю з Росією, перший (члени ЄС і НАТО) не реагував серйозно на агресію Росії щодо Грузії, але запровадив певні економічні санкції проти Москви після вторгнення РФ в Україну [10; 15, р. 4-7, 9]. Ці санкції Росія не може ігнорувати, і водночас, не може на них повноцінно відповісти через високий ступінь залежності своєї економіки від Заходу, і, навпаки, низьку міру його залежності від РФ [12, р. 14].

Втім, гіпотез щодо можливої тривалості російсько-української війни представники зазначених концепцій не висували, що може говорити як про їх індивідуальні стереотипи, так і про певні прогностичні хиби зазначених концепцій. Натомість певні припущення щодо способу завершення російсько-української війни, у представників критичних концепцій міжнародних відносин присутні. Щобільше, з огляду на обставини початку і спосіб розгортання повномасштабної війни двох держав 24 лютого 2022 р. ці оцінки набувають певного практичного значення, тим більше, що вони були висловлені задовго до її початку – на стадії конфлікту низької інтенсивності у 2014-2015 рр., коли протистояння Росії і України тільки розпочалось. Так, у світлі 1) заяв керівництва РФ про те, що «спецоперація» проти України має на меті її «денацифікацію» і «демілітаризацію» [6] і 2) формування коаліції держав, які допомагають Україні вистояти у протистоянні з Росією, згадується гіпотеза конструктивістів про те, що цей міжнародний конфлікт може завершитись через зміни ідентичностей учасників конфлікту і їх союзників через зміну влади в одній з сторін війни (наприклад, через прихід до влади в Україні радикально проросійської, або в Росії – радикально прозахідної еліти), та/або через радикальні зміни глобальної політичної кон'юнктури на користь України чи Росії [15, р. 8, 10], які змусять одну із сторін піти на істотні поступки. Також, в контексті рішень Європейського Парламенту і Європейської комісії щодо можливого членства України в Євросоюзі [17] актуалізується інший прогноз конструктивістів щодо того, що саме членство України в ЄС є способом вирішення російсько-українського конфлікту [орока 14, р. 73, 96]. Тоді як інші критичні теорії міжнародних відносин такого прогнозу не дають.

Висновки. Отже, розглянувши спроби окремих прихильників критичних теорій міжнародних відносин (конструктивізму, фемінізму, неограмшанства, постколоніалізму) аналізувати сучасну українсько-російську війну можемо констатувати наступне. Зазначені автори схильні вважати причиною агресії Росії провал її спроб контролювати Україну несилowymi засобами, які стали неефективними на початку 2014 р. Тоді втративши контроль над нашою державою як сферою впливу і буфером, який відділяє РФ від держав-членів ЄС і НАТО Росія мала відреагувати на цю втрату, щоб зберегти свої імперські, неоколоніальні позиції, що втілювалось у вторгненні в Україну під формальними гаслами «захисту співвітчизників». Цьому вторгненню сприяла слабкість реакції міжнародних організацій на порушення міжнародного права Росією. Втім, більше значення України і для держав Заходу, і для Росії, порівняно із тією ж таки Грузією, зумовило активнішу реакцію Заходу

на вторгнення в Україну Росії, у вигляді санкцій, на яку остання не може адекватно зреагувати через її асиметричну залежність від Заходу.

Однак, якщо ініціатор цієї війни – агресор в особі Росії очевидний, то визначення інших учасників цього конфлікту неоднозначне. Так, Україну як жертву агресії і сторону конфлікту визначають постколоніалізм і фемінізм, тоді як конструктивізм вважає стороною війни також Захід, оскільки його ідентичність, як і російська визнається українською ідентичністю і її взаємодією із російською та західною ідентичностями в ході конфлікту. Натомість, неограмшианство не визнає Україну стороною війни з Росією, відмовляючи першій у суб'єктності і вважає опонентом Росії колективний Захід в особі членів ЄС і НАТО. При цьому прогнозів тривалості російсько-української війни жодна з критичних теорій не дає, відзначаючи виключно те, що вона має бути тривалішою та інтенсивнішою за інші пострадянські конфлікти з огляду на її значення і для Росії, і для Заходу.

Тоді як сценарії завершення російсько-української війни серед згаданих теорій пропонує виключно конструктивізм, який припускає як можливість перемоги однієї із сторін конфлікту, і отже зміни нею ідентичності сторони, яка програла (чи то України, чи то РФ), так і вступу України в ЄС, яка остаточно виведе першу поза межі впливу Росії. Втім, констатуючи головну роль серед критичних теорій міжнародних відносин конструктивізму, як найпридатнішого для пояснення російсько-української війни, слід пам'ятати те, що їх пізнавальна здатність лише доповнює одну і ширше – класичні теорії міжнародних відносин для отримання адекватного пізнавального результату.

Бібліографічний список:

1. Климчук І. І. Історія формування феміністського напрямку в теорії міжнародних відносин *Грані*. Дніпро, 2013. № 11 (103). С. 124-130.
2. Климчук І. І. Особливості феміністичних підходів у сучасній політичній науці / *Вісник Львівського університету ім. І. Франка. Сер.: Міжнародні відносини*. 2007. Вип. 23. С. 48-55.
3. Копилов В. О. Антоніо Грамші: неомарксистська експлікація діалектики влади і знання. *Гуманітарний часопис*. Харків, 2005. № 4. С. 10-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gumc_2005_4_4 (дата звернення 10.01.2022)
4. Кузик П. Конструктивістська концепція А. Вендта: від критики «міжнародної анархії» до ідеї невідворотності світової держави *Вісник Львівського університету ім. І. Франка. Міжнародні відносини*. Львів, 2013. Вип. 32. URL: http://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/VLNU_Mv_2013_32_15.pdf (дата звернення 10.01.2022)
5. Кукарцев О. Грамшівський поворот у теорії міжнародних відносин *Гуманітарні візії*. Львів, 2019. Вип. 2. С. 33-37.
6. Путін заявив про проведення спеціальної військової операції у зв'язку із ситуацією на Донбасі *Інформагентство «Інтерфакс-Україна»: Події*. 24.02.2022 05:45 URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/801079.html> (дата звернення 01.05.2022).
7. Романюк Н. А. Еволюція підходів до розуміння гегемонії в теорії міжнародних відносин / Н. А. Романюк, М. Р. Пурій *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Київ, 2016. № 129. С. 34-47.
8. Шинкарук К. Конструктивістська парадигма в дослідженнях міжнародних відносин: сутність і перспективи розвитку *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Київ, 2009. № 3. С. 173-178.
9. Danen B. Russia and Ukraine: A post-colonial perspective on the Ukraine-Russia conflict *Leiden University*, 2016. № 8. 36 p. URL: <https://studenttheses.universiteitleiden.nl/access/item%3A2608459/download> (дата звернення 10.01.2022)
10. Esmati D. Putin's Latest Oblast: A Constructivist Perspective *Journal of political inquiry*. 2015. 31.03. URL: <http://jpinyu.com/2015/03/31/putins-latest-oblast-a-constructivist-perspective/> (дата звернення 10.01.2022).
11. Mayerchuk M. Ukrainian Feminism At The Crossroad Of National, Postcolonial, And (Post)Soviet: Theorizing The Maidan Events 2013-2014 / M. Mayerchuk, O. Plakhotnik. 2015. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15481/Mayerchuk_Ukrainian_Feminism_at_the_Crossroad_of_National_Postcolonial.pdf (дата звернення 10.01.2022)
12. Merlingen M. A Neo-Gramscian Perspective on War in and Over Ukraine. 2016. URL: https://www.academia.edu/9677722/A_Neo_Gramscian_Perspective_on_War_in_and_Over_Ukraine (дата звернення 10.01.2022)
13. Onati I. A. Why did the conflict in Ukraine start? A realist and social-constructivist approach 2016. URL: https://projekter.aau.dk/projekter/files/239568100/Why_did_the_conflict_in_Ukraine_start_A_realist_and_social_constructivist_approach_Author_Ioan_Alexandru_Onati_Supervisor_Wolfgang_Zank.pdf (дата звернення 10.01.2022)
14. Opoka I. International Approaches to the Crisis in Ukraine *Polish Journal of Political Science*. Warsaw, 2016. Vol. 2, Issue 2. P. 73-102.

15. Rossi M. Constructivism and Social Influence in the Ukrainian Crisis 2014.
URL: https://www.academia.edu/19623362/Constructivism_and_Social_Influence_in_the_Ukrainian_Crisis
(дата звернення 10.01.2022)
16. Sigurðsson Á. Lost in Annexation? The Causes of Russia's Foreign Policy Choices in Crimea Anno 2014 / Árnir Þór Sigurðsson: Lokaverkefni til MA-gráðu í alþjóðasamskiptum. – Reykjavík, Ísland: Félagsvísindasvið Háskóla Íslands, 2015. 163 p.
17. Sydorenko Sergiy Ukraine's Road to Candidacy: Details of the Commission Plan to Move Ukraine Closer to the EU, *European Pravda*. Kyiv, Saturday, 19 March 2022.
URL: <https://www.eurointegration.com.ua/eng/articles/2022/03/19/7136258/> (дата звернення 01.05.2022)

References:

1. Kly`mchuk I. I. Istoriya formuvannya feministy`kogo napryamu v teorii mizhnarodny`x vidnosy`n *Grani*. Dnipro, 2013. № 11 (103). S. 124-130.
2. Kly`mchuk I. I. Osobly`vosti feministy`chny`x pidxodiv u suchasniy polity`chniy nauci / Visny`k L`vivs`kogo universy`tetu im. I. Franka. Mizhnarodni vidnosy`ny`. L`viv, 2007. Vy`p. 23. S. 48-55.
3. Kopy`lov V. O. Antonio Gramsci: neomarksy`sts`ka eksplikaciya dialekty`ky` vlady` i znannya *Gumanitarny`j chasopy`s*. Xarkiv, 2005. № 4. S. 10-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gumc_2005_4_4 (Access date 10.01.2022 r.)
4. Kuzy`k P. Konstrukty`vists`ka koncepciya A. Vendra: vid kry`ty`ky` «mizhnarodnoyi anarxiyi» do ideyi nevidvorotnosti svitovoyi derzhavy` *Visny`k L`vivs`kogo universy`tetu im. I. Franka. Mizhnarodni vidnosy`ny`. L`viv*, 2013. Vy`p. 32. URL: http://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/VLNU_Mv_2013_32_15.pdf (Access date 10.01.2022 r.)
5. Kukartsev O. Gramshianskyi povorot u teorii mizhnarodnykh vidnosyn *Humanitarni vizii*. Lviv, 2019. Vyp. 2. S. 33-37.
6. Putin zaiavyy pro provedennia spetsialnoi viiskovoi operatsii u zviazku iz sytuatsiiei na Donbasi *Informahentstvo «Interfaks-Ukraina»: Podii*. 24.02.2022 05:45
URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/801079.html> (Access date 01.05.2022 r.)
7. Romanyuk N. A. Evolyuciya pidxodiv do rozuminnya gegemoniyi v teorii mizhnarodny`x vidnosy`n / N. A. Romanyuk, M. R. Purij *Aktual`ni problemy` mizhnarodny`x vidnosy`n*. Ky`yiv, 2016. № 129. S. 34-47.
8. Shy`nkaruk K. Konstrukty`vists`ka parady`gma v doslidzhennyax mizhnarodny`x vidnosy`n: sutnist` i perspekty`y` rozvy`tku *Visny`k NTUU «KPI». Politologiya. Sociologiya. Pravo*. Ky`yiv, 2009. № 3. S. 173-178.
9. Danen B. Russia and Ukraine: A post-colonial perspective on the Ukraine-Russia conflict *Leiden University*, 2016. № 8. 36 p. URL: <https://studenttheses.universiteitleiden.nl/access/item%3A2608459/download> (Access date 10.01.2022)
10. Esmati D. Putin's Latest Oblast: A Constructivist Perspective *Journal of political inquiry*. 2015.31.03.
URL: <http://jpinyu.com/2015/03/31/putins-latest-oblast-a-constructivist-perspective/> (Access date 10.01.2022)
11. Mayerchik M. Ukrainian Feminism At The Crossroad Of National, Postcolonial, And (Post)Soviet: Theorizing The Maidan Events 2013-2014 / M. Mayerchik, O. Plakhotnik. 2015.
URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15481/Mayerchik_Ukrainian_Feminism_at_the_Crossroad_of_National_Postcolonial.pdf (Access date 10.01.2022)
12. Merlingen M. A Neo-Gramscian Perspective on War in and Over Ukraine. 2016.
URL: https://www.academia.edu/9677722/A_Neo_Gramscian_Perspective_on_War_in_and_Over_Ukraine (Access date 10.01.2022)
13. Onati I. A. Why did the conflict in Ukraine start? A realist and social-constructivist approach 2016.
URL: https://projekter.aau.dk/projekter/files/239568100/Why_did_the_conflict_in_Ukraine_start_A_realist_and_social_constructivist_approach_Author_Ioan_Alexandru_Onati_Supervisor_Wolfgang_Zank.pdf (Access date 10.01.2022)
14. Opoka I. International Approaches to the Crisis in Ukraine *Polish Journal of Political Science*. Warsaw, 2016. Vol. 2, Issue 2. P. 73-102.
15. Rossi M. Constructivism and Social Influence in the Ukrainian Crisis 2014.
URL: https://www.academia.edu/19623362/Constructivism_and_Social_Influence_in_the_Ukrainian_Crisis (Access date 10.01.2022)
16. Sigurðsson Á. Lost in Annexation? The Causes of Russia's Foreign Policy Choices in Crimea Anno 2014 / Árnir Þór Sigurðsson: Lokaverkefni til MA-gráðu í alþjóðasamskiptum. – Reykjavík, Ísland: Félagsvísindasvið Háskóla Íslands, 2015. 163 p.
17. Sydorenko Sergiy Ukraine's Road to Candidacy: Details of the Commission Plan to Move Ukraine Closer to the EU, *European Pravda*. Kyiv, Saturday, 19 March 2022.
URL: <https://www.eurointegration.com.ua/eng/articles/2022/03/19/7136258/> (Access date 01.05.2022)

Tyshkun Yu. Ya., Trotsko D. A. The Russian-Ukrainian War through the Prism of Contemporary Critical Theories of International Relations

The modern Russian-Ukrainian war is considered through the so-called postulates of varieties of the modern (critical, non-classical) theory of international relations: constructivism, feminism,

postcolonialism, neo-Gramscianism. It is emphasized that this conflict is considered by the representatives of all the above-mentioned concepts of international relations. Among them, this conflict is most successfully and widely covered by representatives of constructivism, while representatives of other areas of critical theory cover this war less actively, in particular, compared to its analysis by representatives of classical concepts of international relations. At the same time, the older generation of constructivist scientists considers the conflict in eastern Ukraine as a proxy war between Russia and the West. Instead, this conflict is viewed as the Russian-Ukrainian war by the youngest generation of constructivists who are just engaged in science (D. Esmati, M. Rossi). Neo-Marxism, in particular, neo-Gramscianism, feminism, and postcolonialism in these conditions play an exclusively supporting role in the analysis of this conflict, interpreting some of its aspects. In particular, feminism draws attention to the main victims of this war (women and displaced persons). Neo-Marxism views the significance of this conflict for relations between Russia as a semi-peripheral state and Western states as a collective global hegemon. In turn, postcolonialism emphasizes that the prehistory and modern context of the Russian-Ukrainian war are largely due to the West's ignored post-imperial nature of Russia-Ukraine relations and the corresponding worldview of its elite toward Ukraine and Ukrainians. However, it cannot be ruled out that updating the descriptive and explanatory tools of these three non-classical scientific concepts will allow them to more effectively analyze the current Russian-Ukrainian conflict, its preconditions, and causes, and thus better predict its dynamics and consequences.

Keywords: *critical theories, constructivism, feminism, postcolonialism, conflict between the Russia and the Ukraine.*